

Zita El-Dunia. *Básnické dílo Jana Kameníka. Jan Kameník's Poetic Work*. Disertační práce. FF UK Praha, 2011. V+151 stran.

Předložená disertační práce sestává kromě úvodu a závěru ze tří kapitol, z nichž první dvě lze rozsahem i obsahem považovat za svého druhu uvedení do díla Jana Kameníka, třetí pak představuje jádro výzkumu. Z formálního hlediska lze konstatovat, že kapitoly a podkapitoly jsou vzájemně účelně a logicky zřetězeny, struktura práce svědčí o promyšlenosti celého projektu.

V úvodu autorka správně předestřela východiska bádání (s. 1-2), představila výstavbu doktorské práce (s. 5-7), nastínila metodu (s. 4-5, 7) a přesně vymezila cíl svého snažení (s. 2-3). V jednotlivých kapitolách pak postupně naplnila vytyčené záměry, aby v závěru mohla jednoznačně odpovědět na dvě otázky, které si v úvodu položila. Čtenář tedy dostane, co bylo slíbeno.

Není pochyb, že autorka spolehlivě ovládá techniku psaní vědecké práce, i když se snad místy odchyluje od běžného redakčního úzu: není zcela sjednoceno např. používání kurzívy (např. s. 68), v citacích v textu se snad poněkud nadužívá hranatých závorek, autoritní údaj bibliografických položek není vysázen kapitálkami, do stránkování není zahrnut titulní list apod. Před případným knižním publikováním práce by však tyto drobnosti jistě odstranil korektor či redaktor.

V první kapitole nastiňuje autorka kontext, v němž se dílo Jana Kameníka rodí. Podle svých slov se snaží ukázat „[...] jaké formy prolínání mystiky v nejširším smyslu slova a literatury se objevovaly v české kultuře a literatuře [...]“ (s. 5). Jistě je takový nástin vhodný a nutný, neboť skutečně přispívá k bližšímu pochopení některých aspektů Kameníkovy tvorby (zejména díky prezentaci weinfurterovské „mystiky“) a k jejímu zařazení do kontextu české literatury, zároveň je však tato kapitola problematická.

Otázkou je již samotné vymezení období 1890-1938. Proč zvolila autorka za mezníky právě roky 1890 a 1938? V textu samotném chybí odůvodnění zvolené periodizace. Navíc dané období nevyčerpává, ba vlastně téměř vůbec nezahrnuje (první Kameníkova sbírka vyšla r. 1944) období Kameníkovy tvorby! Může se tedy nanejvýš jednat o představení toho, co se v české literatuře (příp. kultuře) dělo před Kameníkovým vystoupením.

Dalším problémem je výběr literátů v této kapitole představených: Otokar Březina, Karel Weinfurter, Henri Bermond, Alois Lang, okrajově Paul Valéry. Je nesporné, že tito autoři představují inspirační zdroje Kameníkovy tvorby. Poskytuje však prezentace těchto autorů, když ne vyčerpávající, tedy alespoň dostatečný materiál k zasazení díla Jana Kameníka „do kontextu české a částečně evropské literatury“ (s. 32)? Autorka si zde mohla lépe připravit půdu pro třetí kapitolu, v níž se setkáváme se jmény Vladimíra

Holana, Josefa Palivce, Jana Zahradníčka, Ivana Diviše. Mohla věnovat po odstavci každému z těchto autorů již zde.

Spíše než prezentací mystiky v české literatuře a kultuře daného období je první kapitola prezentací inspiračních zdrojů Kameníkovy tvorby, a nikoli vyčerpávající. Rozhodně by se tedy měl změnit název kapitoly, např. *Inspirační zdroje Kameníkovy tvorby*. Snad by také bylo vhodné rozšířit její záběr tak, aby bylo pokryto i pozdější období. Navíc je otázkou, co vše lze zahrnout pod pojem mystika, aniž by se tento pojem stal jakýmsi neurčitým termínem pro označení každého jaksi nestandardního náboženského fenoménu.

Druhá kapitola zprostředkovává čtenáři jednak „status questionis“ kameníkovského bádání, a zároveň přináší původní výsledky v podobě řešení otázky, která se v kameníkovských studiích ozývala, totiž zda texty Jana Kameníka jsou spíše poezií nebo spíše záznamy mystických prožitků. Autorka disertace se z důvodů, které přesvědčivě obhájuje (např. i konfrontací s deníky L. Maceškové), přiklání k literárnímu čtení (s. 51).

Rád bych se však zeptal na rozlišení, které autorka uvádí ve shrnutí 2. kapitoly (s. 51). Tam se objevuje rozlišení textu na „literárnější“ (stylizovanější) a „mystičtější“ (autentičtější). Není mi jasné spojení literárnost - stylizovanost. Je snad míra stylizace mírou literárnosti? A lze ji postavit do protipólu k záznamu mystické zkušenosti? Vždyť takový záznam sám nutně musí být stylizací (přinejmenším ve významu rozumové reflexe a slovní formulace) původního mystického zážitku.

Je však nutno vyzdvihnout moment, který se dále ukázal jako zásadní. Autorka dokázala formulovat svou základní otázku způsobem, který přesahuje dosavadní bádání v dané oblasti. Namísto dřívějšího „buď - anebo“ postavila badatelka do centra svého zájmu „jak“. Otázku tak nestaví jako „zda je v Kameníkově tvorbě primární mystika, nebo poezie“, nýbrž „jakými básnickými prostředky je mystická zkušenost v tvorbě Jana Kameníka ztvárněna.“ (s. 51).

Třetí kapitola pak organicky navazuje na druhou. Kandidátka doktorského titulu v ní za pomoci různých literárněvědných interpretačních přístupů a metod provádí rozbor vybraných básní z Kameníkových sbírek a získané poznatky uvádí do vztahu k různým postojům, stavům a fázím spjatým s mystickou zkušeností, aniž by však přitom redukovala poezii na pouhý vehikl meditativních praktik. Naopak se takovému pojetí vehementně brání. Odbornost mi nedovoluje vyslovit se k jednotlivostem, celkově však soudím, že autorka prokázala schopnost správně volit a používat nástroje, které jí vlastní obor nabízí.

Jako teolog si zde velmi cením toho, že autorka zůstala v mezích literární vědy a nepouští se na tenký led různých „teologizujících“ úvah. Pro teologa je totiž tzv. literární smysl (na rozdíl od dalších významových rovin - morální, alegorické atd.) textu základním kamenem jakéhokoliv dalšího zkoumání. To souvisí také se schopností citlivě rozlišit autora a jeho dílo, což je základem každé adekvátní hermeneutiky. Ukazuje se totiž, že ti, kteří se v interpretaci nechali snad až příliš unést osobním přátelstvím s Ludmilou Maceškovou (Kabát, Med), nedokázali dospět k vyváženému hodnocení díla Jana Kameníka.

Z hlediska teologie však rozhodně stojí za pozornost, jak výstižně a metodologicky naprosto čistě se některé teologické koncepce (např. apofatický moment teologie, antinomický charakter teologických výpovědí, analogia entis nebo třeba učení o apropiacích) dají uchopit výhradně lingvistickými prostředky. Uvědomovala si tuto metodologickou spřízněnost oborů i autorka při psaní disertace?

Filologické zaměření práce umožňuje autorce poněkud lehce se přenést přes některé otázky, které by teolog musel zkoumat podrobněji. Například v oddíle 3.3.5 (Křesťanství a eklektičnost, s. 109-111) se domnělá nepravověrnost autora ilustruje na příkladu dvou básní. Pro ucelenější pohled na Kameníkovo „pojetí Kristovy osoby“ (s. 111) by však bylo zapotřebí provést vyčerpávající excerpce všech „christologických“ míst Kameníkových básní a srovnat je nejen s „katechismovými“ poučkami, ale skutečně je teologicky posoudit. Teprve potom bychom mohli s nejvyšší možnou jistotou popřít Medovo tvrzení o „zakotvení v křesťanství“. Ke zmiňovaným dvěma básním je možno říct, že obraz Krista pojídajícího srdce učedníka může být pouze rubem triviální asketické poučky o tom, že Kristus musí v srdci křesťana „růst“, přičemž i tento růst se připisuje spíše působení božímu než snahám askety samotného. Podobně sonet *Zpřevracená bible* nevybočuje svou rétorikou z tradice „prorocké“ kritiky zvnějškovatělého církevního života.

Pro celkové hodnocení disertační práce je podstatné, že obsahuje dobře podložené původní výsledky, posouvá dál současné vědecké poznání a je svědectvím o odborných kvalitách kandidátky doktorského titulu. Rozsahem, jakož i dalšími formálními aspekty splňuje požadavky kladené obvykle na tento typ vědeckých výstupů. Doporučuji proto práci k obhajobě.